

Islam di Malaysia: Tertunaikah bayaran Zakat pendapatan?

Fidlizan Muhammad¹, Mohd Yahya Mohd Hussin¹, Salwa Amirah Awang², Abdul Majid Tahir Mohamed³

¹Jabatan Ekonomi, Fakulti Pengurusan dan Ekonomi, Universiti Pendidikan Sultan Idris, 35900 Tanjong Malim, Perak, ²Jabatan Pengajian Am, Politeknik Sultan Azlan Shah, Behrang Stesen, 35900 Tanjong Malim, Perak, ³Fakulti Undang-undang dan Hubungan Antarabangsa, Universiti Sultan Zainal Abidin, Gong Badak, 21300 Kuala Terengganu

Correspondence: Fidlizan Muhammad (email: fidlizan@fpe.upsi.edu.my)

Abstrak

Sumber pendapatan seseorang individu daripada penggajian semakin meluas dan berbeza mengikut sektor pekerjaan dan jawatan. Selain pendapatan dikenali gaji pokok, seseorang pekerja turut menikmati pendapatan berbentuk elaun, bonus, insentif dan sebagainya. Memandangkan sumber pendapatan ini semakin meluas, kepatuhan dalam menghitung jumlah pendapatan yang perlu ditunaikan zakat adalah signifikan. Sehubungan itu, setiap individu Muslim berkelayakan perlu menunaikan zakat pendapatan bagi memastikan harta yang dicari dan diperoleh adalah bersih daripada hak orang lain di dalamnya. Justeru itu, kajian ini cuba menganalisis kepentingan untuk menghitung pendapatan berzakat yang sempurna berdasarkan sumber pendapatan yang semakin berkembang. Kaedah simulasi berbantuan kalkulator zakat atas talian digunakan untuk kemudahan pengiraan nilai zakat berdasarkan beberapa contoh pendapatan tambahan dan juga tolakan perbelanjaan yang dibenarkan. Hasil simulasi menunjukkan bahawa penjumlahan pendapatan berzakat yang merangkumi kesemua jenis bayaran dan kemudahan diterima oleh seseorang pekerja memberi kesan kepada nilai zakat dibayar dan kutipan institusi bersama-sama. Implikasi kajian ini menunjukkan satu keperluan kepada pihak berautoriti untuk menilai semula bentuk-bentuk pendapatan daripada penggajian yang perlu ditunaikan zakat, serta menambahbaik maklumat ini dalam web dan kalkulator zakat.

Katakunci: kadar elaun, kemudahan jawatan, zakat pendapatan, keseimbangan, kalkulator zakat, ekonomi Islam

Islam in Malaysia: Would income *Zakat* be paid at all?

Abstract

The source of remuneration income for an individual Muslim in Malaysia today is expanding and much diversified in terms of employment sectors and positions. Apart from the basic salary, an employee also receives incomes in the form of allowances, bonuses, incentives and others which all point to the imperative of making them Islamic compliant by including them in the individual's total income *zakat* calculation. This study analysed the importance of calculating a proper income *zakat* based on the proliferating income sources. A simulation technique aided by an online *zakat* calculator was used for calculating the *zakat* based on selected examples of additional incomes and subtraction of allowable expenses. Results of the simulation demonstrated that the totaling of *zakat* income encompassing all types of pays and benefits received by an employee did impact on the total payable value of the *zakat* as well as that of the collecting institutions. To ensure that varied income *zakat* is paid at all by a Muslim individual income earner the findings of this study indicated the need for re-evaluating the forms of payable *zakat* income by the authority and for updating the *zakat* web information as well as the *zakat* calculator.

Keywords: allowance rate, position benefits, income *zakat*, *zakat* balance, *zakat* calculator, Islamic economics

Pengenalan

Islam merupakan agama yang syumul yang merangkumi kehidupan duniawi dan ukhrawi manusia. Ibadat solat merupakan rukun atau tiang utama kepada Islam. Dalam al-Quran, beberapa ayat berkaitan perintah solat disusuli perintah zakat seperti al-Baqarah (2): 43, 277 dan al-Taubah (9): 11. Jalinan dua perintah ini merupakan petunjuk kepada umat Islam mengukuhkan tiang agama ini melalui kekuatan ekonomi antaranya melalui pelaksanaan zakat. Asas zakat kini telah meluas dan sesuai dengan keperluan atau perkembangan semasa. Diversifikasi dalam sumber zakat kini memerlukan individu peka untuk memastikan kesempurnaan ibadat ini terutamanya pekerja bermajikan. Pungutan zakat pendapatan di Malaysia amnya menunjukkan trend yang positif. Pertambahan kutipan ini amat baik, namun objektif tazkiyyah harta adalah lebih penting.

Hal ini wajar diteliti secara lebih mendalam rentetan pertambahan jumlah kutipan adalah berhubung secara langsung dengan bilang pembayar yang semakin bertambah. Sehubungan itu, pengamatan secara inklusif ibadat zakat dapat memastikan objektif dan falsafah zakat dapat direalisasi sebagaimana dekatnya ikatan zakat dengan rukun solat. Pandangan secara inklusif ini memerlukan satu kajian kepada kesempurnaan seseorang individu dalam menyempurnakan ibadat zakat yang tidak terhad kepada aspek kuantiti sahaja, tetapi turut sama merangkumi aspek kualiti.

Kepentingan zakat pendapatan

Zakat merupakan mekanisme ekonomi dan sosial yang menghubungkan masyarakat di dalam Islam. Perintah melaksanakan zakat banyak mengiringi kefarduan solat di dalam al-Quran. Namun demikian, wujud ciri penting yang membezakan golongan sasaran ibadat ini. Ibadat zakat yang disyaratkan dengan kemampuan harta membezakan dengan ibadat solat.

Pengagihan sedikit kekayaan daripada individu berkemampuan kepada asnaf yang berhak dan berkeelayakan melalui zakat merupakan satu kaedah Islam bagi menjaga hak antara manusia. Individu muslim yang memahami konsep harta ini pastinya dapat mengiktiraf bahawa harta yang diperoleh tidak bersifat mutlak miliknya, sebaliknya mengandungi hak orang lain secara bersama-sama. Sehubungan itu, tuntutan syariat Islam untuk melaksanakan rukun zakat ini pastinya dapat memberikan keadilan dan keseimbangan harta antara manusia. Bagi mewujudkan suasana ini, mekanisme zakat merupakan jalan penyelesaian. Melalui sistem zakat, individu perlu menyedari bahawa setiap bahagian individu berada dalam kebajikan orang lain dan saling melengkapi (Afzal-Ur-Rahman, 1994).

Atas justifikasi ini, individu yang berperanan sebagai pembayar zakat perlu memahami tujuan perukunan zakat ini dan berusaha sebaiknya untuk membersihkan harta yang diperoleh. Umumnya, gaji atau upah bulanan merupakan ganjaran yang diberi kepada seseorang pekerja. Bagi kakitangan kerajaan atau awam misalnya, ganjaran tambahan dikenali sebagai elaun turut diberikan bersesuaian dengan jenis pekerjaan, jawatan dan pangkat yang disandang. Bagi sebilangan pekerja, pendapatan daripada kerja tambahan turut disediakan sama ada dibayar oleh organisasi sendiri atau luar. Selain ganjaran kewangan, pihak majikan turut menyediakan kemudahan-kemudahan bukan kewangan seperti rawatan perubatan menerusi klinik panel dan kemudahan rawatan klinik bukan panel.

Memandangkan pelbagai jenis ganjaran diterima oleh seseorang pekerja, maka kefahaman untuk membersihkan setiap punca bayaran ini amat penting. Pekerja yang patuh pada ajaran Islam berusaha menghitung dengan terperinci jumlah harta yang diperoleh untuk membersihkan hasil pencarian daripada dicemari hak orang lain di dalamnya (Mahmood Zuhdi 2002). Menurut Kahf (1999) serta Hassan dan Ahmad (2000), kutipan zakat dalam kalangan negara-negara Islam adalah kurang dari satu peratus Keluaran Dalam Negara Kasar (KDNK). Nisbah antara kutipan cukai pendapatan individu (RM20.9

billion) dan kutipan zakat pendapatan (RM0.939 billion) di Malaysia bagi tahun 2012 masih kecil iaitu 4.5 peratus. Walaupun kutipan zakat pendapatan di Malaysia menunjukkan peningkatan, namun kajian yang meneliti punca peningkatan ini masih sedikit. Pertambahan bilangan pembayar zakat pendapatan merupakan indikator positif serta petunjuk kepada kejayaan promosi yang dilaksana oleh pihak pengurusan zakat negeri. Namun demikian, sejauhmana kualiti nilai zakat pendapatan yang dibayar bertepatan dengan matlamat membersihkan harta daripada hak orang lain memerlukan kajian lanjut. Mengikut Akta Cukai Pendapatan 1967, pembayar zakat boleh dikecualikan atau mendapat pelepasan kadar tersebut dari membayar cukai pendapatan. Kewujudan akta ini dapat meningkatkan kutipan zakat pendapatan sekiranya pembayar cukai muslim mengalihkan sepenuhnya cukai tersebut kepada bayaran zakat. Oleh yang demikian, perbincangan dalam kajian ini memperihalkan keperluan untuk menghitung jumlah pendapatan penggajian merangkumi kadar elaun dan kemudahan jawatan yang diperoleh. Sektor awam dipilih atas tiga justifikasi. Pertama, terdapat satu garis panduan yang menyenaraikan jenis dan kadar elaun yang layak diberi dan dituntut oleh penjawat awam (Perbendaharaan Malaysia). Memandangkan elaun ini pelbagai dan berbeza mengikut gred jawatan, maka perlu diselidiki kepentingan menghitung bersama-sama sumber ini dalam jumlah pendapatan berzakat. Keadaan ini sedikit berbeza dengan cukai pendapatan yang mengecualikan pengiraan terhadap elaun, pemberian atau manfaat (Bajet 2009). Kedua, bilangan pembayar cukai pendapatan individu dalam kalangan penjawat awam merangkumi 230,000 orang atau 18 peratus daripada 1.3 juta jumlah pembayar cukai keseluruhan. Ketiganya, kajian awal tahap pengetahuan dan kepatuhan menghitung jenis-jenis elaun ini dalam zakat pendapatan melibatkan kakitangan awam menunjukkan hasil yang sederhana (Fidlizan et al. 2015). Berasaskan justifikasi ini, kajian ini menggunakan kaedah simulasi berbentuk pengiraan bagi mendapatkan nilai zakat yang perlu dibayar oleh seseorang individu. Kalkulator zakat atas talian digunakan bagi memudahkan pengiraan dan seterusnya membincangkan implikasi daripada pengiraan zakat pendapatan terhadap tahap kelayakan, nilai bayaran, jumlah kutipan dan agihan kepada asnaf.

Syarat zakat dalam pendapatan penggajian

Ibadat zakat dilaksana melalui pemindahan sedikit harta individu pada kadar tertentu untuk diagihkan kepada kumpulan asnaf yang ditetapkan. Kumpulan asnaf yang berhak ke atas harta zakat ini terdiri daripada lapan golongan sebagaimana firman Allah S.W.T di dalam surah al-Taubah (9), ayat 60. Terdapat dua bahagian syarat yang perlu dipenuhi oleh pembayar zakat yang dikenali sebagai syarat pelaku dan syarat harta. Kedua-dua syarat yang dibincangkan ini berfokus kepada pembayaran zakat pendapatan sahaja.

Pelaku zakat mestilah seseorang individu beragama Islam dan merdeka. Individu muslim yang berkerjaya kini secara umumnya memenuhi kriteria ini. Pertubuhan Buruh Antarabangsa (ILO) menjelaskan bahawa umur seseorang yang bekerja antara 16 hingga 64 tahun. Usia 16 tahun dalam Islam menepati konsep *baligh* yang merupakan tanda kedewasaan seseorang manusia. Individu yang telah mencapai usia ini digelar sebagai mukallaf dan menanggung bebanan amalan dilakukan. Rentetan itu, terdapat perbincangan ulama mengenai kedudukan syarat baligh dalam konteks zakat. Jumhur ulama selain mazhab Hanafi berpandangan bahawa baligh bukan syarat kepada zakat. Sehubungan itu, kanak-kanak yang terlibat dalam bidang lakonan dan pengiklanan dengan bayaran lumayan tidak terkecuali daripada membayar zakat yang dilaksanakan tanggungjawab oleh wakilnya iaitu ahli keluarga.

Bagi syarat harta pula, beberapa kriteria perlu iaitu harta berkaitan dimiliki, berkembang, mencukupi nisab dan haul. Perincian keempat-empat kriteria ini dikait secara langsung dengan pendapatan. Pertama, kepemilikan harta individu adalah sempurna melibatkan kebebasan aspek pengurusan dan penggunaan. Bagi seorang pekerja, pendapatan bulanan yang diterima memenuhi ciri ini. Namun demikian, terdapat nisbah tertentu daripada pendapatan individu ini diwajibkan sebagai caruman wajib kepada institusi yang dikenali sebagai Kumpulan Wang Simpanan Pekerja (KWSP). Sehubungan itu, jumlah caruman ini tidak dimiliki secara sempurna dan tidak dihitung dalam mengira jumlah pendapatan berzakat. Walaubagaimanapun, caruman terkumpul ini wajib ditunaikan zakat KWSP apabila dikeluarkan serta memenuhi syarat haul dan nisab (e-fatwa, 2006). Selain caruman wajib, jumlah simpanan pekerja kepada

organisasi yang membayar zakat juga ditolak daripada pengiraan zakat. Simpanan individu yang mencukupi nisab dan haul wajib ditunaikan zakat simpanan yang diuruskan oleh pihak institusi. Bagi simpanan di institusi konvensional, jumlah simpanan ini perlu boleh dikira bersama atau berasingandalam jumlah pendapatan berzakat (JAWHAR, 2008). Melalui kalkulator zakat atas talian yang diteliti, isu wang caruman serta simpanan ini didapati tidak menimbulkan isu pertindihan bayaran zakat atas satu hasil yang sama. Ini kerana, kedua-dua item ini diletakkan di bawah maklumat perbelanjaan atau tolakan. Prosedur ini sejajar dengan kaedah pengiraan zakat yang tidak menghitung zakat pada harta yang sama (Qardawi, 2000).

Kriteria kedua syarat wajib zakat bagi harta ialah berkembang atau berdaya maju (*al-nama'*) dari aspek perekonomian. Sesuatu harta boleh berkembang melalui dua kaedah iaitu secara semula jadi dan hasil usaha (Mujaini, 2006). Emas, perak, maadin, kunuz dan rikaz merupakan jenis harta zakat yang berkembang secara semula jadi. Harta-harta ini secara asalnya adalah bernilai dan memberikan nilai keuntungan kepada pemiliknya. Berbeza dengan kaedah usaha yang mana tahap kesungguhan dapat membezakan hasil akhir yang diraih antara individu. Melalui dua kaedah ini, perbezaan dalam kadar zakat dapat difahami secara lebih baik. Kadar zakat ini merupakan kriteria ketiga dalam syarat harta. Justifikasi perbezaan kadar zakat berasaskan kaedah berkembang bagi beberapa jenis harta ditunjukkan dalam Jadual 1.

Jadual 1. Perbezaan kadar zakat

Harta Zakat	Kadar Zakat (%)	Keterangan
Emas& perak (belian)	2.5	Diperoleh hasil usaha pertukaran dengan pendapatan daripada pekerjaan.
Galian (emas & perak)	2.5	Diperoleh dengan usaha, melibatkan kos perbelanjaan untuk tujuan menggali, mengeluarkan dan memproses kepada barangan siap dan boleh diniagakan bagi memberikan keuntungan
Galian tersimpan (Rikaz / Kunuz)	20	Diperoleh dengan usaha serta kos, namun barangan yang ditemui adalah barangan siap
Perniagaan	2.5	Diperoleh melalui usaha dan proses peniagaan seperti mengeluarkan, memasar dan menjual untuk mendapatkan keuntungan.
Pertanian (siraman atau saluran semula jadi)	10	Tanaman tumbuh tanpa memerlukan penjagaan rapi. Saluran air telah sedia ada atau disediakan secara percuma
Pertanian (perlu siraman)	5	Tanaman memerlukan penjagaan rapi. Saluran air tidak disediakan dan diangkat atau diproses sendiri.
Simpanan	2.5	Diperoleh hasil usaha mengalihkan sedikit pendapatan untuk kegunaan masa depan.

Berdasarkan Jadual 1, didapati bahawa kadar zakat bagi harta yang memerlukan usaha adalah lebih kecil berbanding jenis harta yang sedikit menggunakan usaha atau tenaga seperti galian tersimpan (rikaz/kuniz) dan pertanian dengan kemudahan siraman. Zakat pendapatan dikategorikan di bawah kaedah usaha kerana jumlah pendapatan antara pekerja adalah berbeza-beza dipengaruhi pelbagai faktor seperti jawatan, gred jawatan, kelayakan akademik serta tahun pengalaman bekerja. Terdapat juga cadangan untuk menqiyaskan kadar zakat pendapatan kepada zakat pertanian iaitu antara lima hingga 10 peratus. Kadar ini disyorkan kepada pendapatan individu yang terlibat dalam 'menjual' ilmu dan kepakaran. Namun demikian, kombinasi melibatkan kedua-dua kadar dilihat lebih realistik untuk dilaksanakan. Alasan ini dilihat kepada status pekerjaan itu sendiri yang mana seseorang tenaga pengajar ilmu tidak memiliki keseluruhan yuran pengajian yang dibayar oleh pelajar. Kumpulan ini hanya menerima sebahagian kecil pendapatan daripada majikan atau institusi yang menyediakan perkhidmatan pendidikan. Mereka hanya dibayar dalam bentuk gaji bulanan serta perlu melakukan kerja-kerja hakiki seseorang pengajar. Oleh yang demikian, kadar zakat bagi pendapatan pengajian hakiki ini disyor pada 2.5 peratus.

Pendapatan tambahan yang diperoleh melibatkan usaha atau tanpa usaha daripada institusi itu sendiri atau di luar institusi adalah disyor pada kadar lima hingga 10 peratus. Pekerjaan hakiki semasa dapat digunakan sebagai *qiyas* terhadap kemudahan pengairan tanaman yang menyebabkan seseorang pekerja berpeluang mendapat bayaran daripada pekerjaan tambahan berkaitan.

Tempoh genap (haul) setahun bagi menunaikan zakat pula merupakan kriteria keempat syarat harta. Qardawi (2000) menyatakan bahawa tanggungjawab membayar zakat pendapatan tidak memerlukan genap tempoh setahun. Menurut beliau, kaedah mensyaratkan haul pada pendapatan ini mengakibatkan pegawai-pegawai tinggi atau ahli profesional tidak layak untuk membayar zakat disebabkan tiada baki selepas perbelanjaan atau baki pendapatan lebih kecil daripada nisab zakat setiap bulan. Kamal dan Ahmad (1999) merangka bentuk perakaunan zakat pendapatan berdasarkan pandangan Qardawi ini dengan dua kaedah yang manahaul tidak disyaratkan bagi penerimaan pendapatan melebihi nisab, dan sebaliknya pula bagi pendapatan tidak mencapai nisab yang diambil zakatnya setelah mencukupi nisab dan ditolak kos perbelanjaan hidup biasa. Atas perbezaan kaedah ini, Mahmood Zuhdi (1992) menjelaskan bahawa pihak pemerintah berkuasa untuk menentukan kecenderungan hukum ini yang menepati keperluan umat Islam.

Secara umum, kalkulator zakat atas talian yang disediakan oleh pihak pengurusan zakat negeri di Malaysia telah memudahkan masyarakat untuk menghitung jumlah pendapatan penggajian berzakat. Namun demikian, tidak kesemua item ini disediakan ruang pengisian pendapatan yang khusus. Item seperti gaji (bulanan/tahunan), elaun dan bonus merupakan item dengan ruang khusus. Manakala, pendapatan-pendapatan lain dijumlahkan secara bersama-sama. Sehubungan itu, kajian mengenai pengetahuan pembayar mengenai keperluan untuk menghitung bersama-sama kesemua pendapatan penggajian ini amat penting. Oleh itu, kewajaran untuk mewujudkan kalkulator dengan maklumat yang lebih berinformasi diperlukan pada masa depan bagi pelaksanaan zakat tidak hanya diukur kejayaannya pada nilai kutipan sahaja, bahkan turut meningkatkan kualiti nilai pembayar zakat. Kualiti pembayaran zakat penggajian ini dapat memberikan keberkatan kepada individu selaras dengan objektif dan hak tazkiyyah dan hak harta itu sendiri.

Tinjauan literatur

Zakat pendapatan merupakan jenis zakat semasa yang baru dan memberikan nilai kutipan zakat yang tinggi kepada institusi pengurusan zakat. Namun demikian, sejauh mana hak harta telah ditunaikan merupakan tanggungjawab pemilikinya. Memandangkan pendapatan merupakan milik individu, maka kesedaran dan keikhlasan diri merupakan kunci untuk memastikan hak harta terutamanya zakat ditunaikan sebagaimana diperintahkan oleh Allah S.W.T.

Menurut Aidit (1988) dan Mujaini (1995), perbezaan berkaitan jenis harta zakat semasa yang berbeza dengan zaman Nabi S.A.W menyebabkan penerimaan berbeza-beza sebahagian masyarakat yang menunaikan zakat. Faktor ini telah menarik minat ramai pengkaji untuk meneliti ciri kepatuhan masyarakat terhadap melaksanakan zakat. Hairunnizam, Sanep dan Mohd Ali (2007) mengkaji faktor-faktor yang signifikan mempengaruhi kesedaran masyarakat untuk membayar zakat menggunakan analisis logistik. Antara faktor yang penting ditemui dalam hasil kajian mereka ialah umur, taraf perkahwinan, pendapatan dan juga mekanisme pembayaran zakat. Kajian oleh Mohd Ali et al. (2004) pula menunjukkan peratusan pembayaran zakat adalah kecil dalam kakitangan profesional. Antara faktor yang dikenal pasti ialah pengetahuan dan kurangnya penguatkuasaan. Kajian oleh Nur Barizah dan Hafiz Majdi (2010) melibatkan kakitangan profesional di UIAM serta Nur Azura et al. (2005) di UUM turut berkongsi faktor yang sama. Dalam menangani isu ini, Kamil (2003,2006) menyatakan keperluan untuk melaksanakan penguatkuasaan yang lebih tegas bertujuan meningkatkan komitmen individu berkelayakan untuk mengetahui tanggungjawab dan menunaikan zakat. Faktor kecekapan institusi dalam membuat kutipan dan agihan turut didapati signifikan untuk menarik keyakinan pembayaran zakat melalui institusi formal (Sanep & Hairunnizam, 2005).

Konsep penswastaaan zakat walaupun berupaya untuk meningkatkan kutipan, namun isu ketidakpuasan masyarakat terhadap keefisienan agihan dan pengurusan masih berlanjutan (Nor Ghani et al. 2001). Analisis keefisienan menggunakan data input dan output melibatkan jumlah kakitangan, jumlah perbelanjaan operasi, jumlah kutipan dan agihan daripada analisis pengumpulan data (DEA) oleh Nor Azlina dan Abdul Rahim (2012) masih mendapati ketidakcekapan ini berlaku. Turut menemui hasil rumusan kajian yang sama dalam mengukur kecekapan antara institusi zakat yang diuruskan oleh pihak negeri dan swasta ialah Hairunnizam et al. (2009). Sehubungan itu, bagi meningkatkan kecekapan dalam institusi zakat adalah disaran untuk mengoptimumkan penggunaan sumber, kaedah pengurusan dan operasi serta sumber bagi memastikan kutipan dan agihan yang disasarkan oleh institusi dapat dicapai dan diterima secara positif oleh masyarakat. Selain daripada zakat pendapatan, isu ketidakpatuhan pembayaran zakat kepada institusi formal turut dianalisis menggunakan data zakat fitrah di Malaysia secara am (Fidlizan et al. 2015) dan negeri khususnya seperti Selangor, Perak (Mohd Yahya et al. 2013) dan Terengganu (Siti Saufirah et al. 2015). Kesemua dapatan ini turut mencadangkan keperluan penguatkuasaan yang lebih sistematik dilakukan bagi memastikan objektif zakat dapat dicapai dengan sempurna.

Walaupun terdapat lompong yang boleh ditambah baik oleh pihak institusi zakat, namun kajian yang menumpukan kepada mengenal pasti elemen pendidikan yang perlu didedahkan kepada masyarakat untuk lebih celik berkaitan zakat masih belum mendapat kajian mendalam. Pengaruh pengetahuan terhadap kepatuhan telah banyak dibuktikan dalam kajian percukaian khususnya seperti . Antaranya ialah Eriksen dan Fallan (1996), Fallan (1999), Richardson (2006), Mohd Rizal et al. (2013) serta Rini (2014). Dalam kes zakat, kajian oleh Kamil et al. (1997) misalnya berfokus kepada elemen kepatuhan yang dianalisis menggunakan data persepsi atau sikap responden mengenai pengetahuan zakat. Kajian oleh Sanep dan Hairunnizam (2005) serta Sanep (2004) pula berdasarkan persepsi responden terhadap pengurusan institusi zakat, kualiti perkhidmatan (Norazlina et al., 2015), dan kecekapan pengagihan (Nor Ghani et al. 2001; Nor Azlina & Abdul Rahim, 2012; Hairunnizam et al. 2009). Walaupun kajian-kajian ini memberikan input positif khususnya dalam menambahbaik institusi pengurusan zakat, namun wujud satu lompong yang memerlukan kajian semula. Berdasarkan hasil kajian, institusi zakat dapat menambah baik sistem pengurusan, pengagihan dan sebagainya berdasarkan pandangan dan persepsi responden. Namun demikian, sejauh mana responden yang memberikan respon bertindak balas secara berterusan untuk menambah baik kualitinya melaksanakan hak bagi setiap harta yang diperoleh atau dimiliki. Kesedaran ini sekiranya berlaku secara serentak dapat melonjakkan jumlah kutipan, pengagihan dan pengurusan serta kepuasan kepada pihak semua pihak melibatkan golongan pembayar, pengurus dan penerima zakat.

Rumusan utama daripada kajian-kajian ini menunjukkan aspek pengetahuan signifikan untuk meningkat dan memperbaiki sikap dan gelagat kepatuhan dalam kalangan masyarakat. Bagi meningkatkan tahap pengetahuan masyarakat supaya peka sebagaimana patuh kepada amalan cukai pendapatan, elemen zakat dalam pendapatan penggajian perlu diberi keutamaan.

Metodologi kajian

Untuk meneliti kepentingan mengira jumlah pendapatan berzakat yang tepat, kaedah simulasi pengiraan diaplikasikan. Analisis aplikasi pengiraan zakat melibatkan dua individu yang mana pendapatan oleh

Jadual 2. Asas pendapatan

Elemen Pendapatan Bulanan (RM)	Individu A	Individu B
Gaji Pokok	2,000	2,000
Elaun Kakitangan Awam		200
Elaun Perumahan		200
Elaun Sara Diri		100
JUMLAH	2,000	2,500

individu B diandaikan lebih pelbagai berbanding individu A. Perbandingan asas pendapatan kedua individu seperti Jadual 2.

Berdasarkan maklumat Jadual 2, individu A dan B menerima gaji pokok yang sama. Beberapa contoh bayaran kepada individu B dalam bentuk kewangan dan kemudahan yang bersangkutan dengan pekerjaannya diaplikasi untuk membincangkan kesannya dalam pembayaran zakat pendapatan menggunakan kalkulator zakat atas talian Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan (PPZ). Bagi perbincangan contoh 7, kalkulator Lembaga Zakat Selangor (LZS) digunakan melibatkan tolakan bagi perbelanjaan rawatan penyakit. Nisab zakat yang digunakan dalam pengiraan adalah secara automatik sebagaimana dipaparkan dalam laman web iaitu RM12,335 bagi PPZ dan RM11,145 di LZS.

Analisis dan implikasi kadar elaun dan kemudahan dalam pengiraan zakat pendapatan

Individu yang menerima pelbagai bayaran dan kemudahan bersangkutan dengan pekerjaannya wajar untuk menilai semula kesahan amaun bayaran zakat pendapatan semasa. Penilaian ini signifikan untuk mencapai objektif tazkiyyah dan hak harta yang telah disyariatkan di dalam Islam. Berdasarkan maklumat asas pendapatan dalam Jadual 2, pengiraan awal nilai zakat pendapatan seperti contoh 1 berikut.

Contoh 1: Tiada isteri, tiada pemberian kepada ibu bapa, tiada caruman wajib atau simpanan, jumlah tolakan untuk diri sendiri (RM9,000)

Jadual 3. Nilai zakat asas

Keterangan	Individu A	Individu B
Pendapatan setahun (RM)	24,000	30,000
Pendapatan layak dizakat (RM)	15,000	21,000
Kadar zakat (2.5%) setahun	375	525
Bayaran zakat sebulan (RM)	31.25	43.75

Sumber: Kalkulator zakat PPZ. Nisab, RM12,335

Pengiraan nilai bayaran zakat pada Jadual 3 secara umum menunjukkan kedua-dua individu layak membayar zakat pendapatan.. Melalui contoh 1, terimaa bayaran elaun oleh individu B telah membezakan jumlah zakat pendapatan antara kedua-dua sebanyak RM12.50 sebulan atau RM150 setahun. Perbezaan ini menyumbang sebanyak 20 peratus pertambahan dalam kutipan zakat berbanding kutipan zakat terhadap gaji pokok sahaja.

Memandangkan jumlah zakat yang berbeza ini, maka perlu diteliti sama ada pembayar zakat menghitung kesemua elaun yang diterima atau tidak. Hal ini disebabkan, terdapat perbezaan maklumat berkaitan konsep pendapatan melalui semakan web zakat negeri seperti dalam Jadual 4.

Jadual 4. Maklumat pemasukan pendapatan mengikut web zakat negeri

Negeri/Wilayah	Kategori	Keterangan (tambahan)
Kuala Lumpur Selangor	Pendapatan lain	Bonus, Sewaan, Pencen, Hadiah.
	Hasil penggajian dan Upah tahunan	Gaji, Elaun, Bonus
Johor	Elaun, bonus, pendapatan lain	
Terengganu	Elaun, bonus	
Kelantan	Bonus tahunan	
Pahang	Hasil penggajian dan Upah Setahun	
Negeri Sembilan	Elaun, Sumber lain, Bonus	
Melaka	Elaun, lain-lain	
Perlis	Elaun, lain-lain	

Berdasarkan Jadual 4, didapati pemasukan maklumat berkaitan elaun mempunyai ruangan yang khusus bagi kebanyakan negeri selain Pahang, Selangor dan Kuala Lumpur. Bagi ketiga-tiga negeri ini, seseorang individu perlu untuk menjumlahkan keseluruhan pendapatan yang merangkumi gaji pokok, elaun serta bayaran-bayaran lain secara sekaligus dalam kategori berkaitan. Selain elaun, turut disediakan ruangan bonus secara khusus dalam kebanyakan kalkulator zakat. Kewujudan kategori bonus ini secara langsung menyedarkan pembayar mengenai keperluan menjumlahkan pendapatan berzakat merangkuminya bersama-sama.

Contoh 2: Individu B diberikan elaun ketua pusat tanggungjawab sebanyak RM600 sebulan.

Jadual 5. Pengiraan zakat dengan imbuhan jawatan

Keterangan	Individu A	Individu B
Pendapatan setahun (RM)	24,000	37,200
Pendapatan layak dizakat (RM)	15,000	28,200
Kadar zakat (2.5%) setahun	375	705
Bayaran zakat sebulan (RM)	31.25	58.75

Sumber: Kalkulator zakat PPZ

Jadual 5 pula menunjukkan perbezaan nilai zakat pendapatan dengan mengambil kira bayaran atau imbuhan bayaran jawatan oleh individu B. Hasil kutipan zakat keseluruhan didapati meningkat sebanyak RM330 iaitu RM750 kepada RM1080 atau bersamaan 44 peratus. Pengiraan imbuhan jawatan sebagai sebahagian pendapatan B menyebabkan jumlahnya bertambah sebanyak RM180 setahun, berbanding elaun sahaja.

Contoh pengiraan ini juga sesuai diaplikasi bagi pekerja yang melaksanakan tugas-tugas rasmi jawatan hakikinya atau jabatannya di luar waktu bekerja biasa ditunjukkan melalui contoh 3 dan Jadual 6.

Contoh 3: Individu B menuntut bayaran kerja lebih masa secara purata RM250 sebulan.

Jadual 6. Pengiraan zakat dengan imbuhan jawatan dengan kerja lebih masa

Keterangan	Individu A	Individu B	Individu B*
Pendapatan setahun (RM)	24,000	30,000	30,000
Bayaran Lebih masa (RM)			3000
Pendapatan layak dizakat (RM)	15,000	21,000	24,000
Kadar zakat (2.5%) setahun	375	525	600
Bayaran zakat sebulan (RM)	31.25	43.75	50

Sumber: Kalkulator zakat PPZ. *kerja lebih masa

Dalam Jadual 6, didapati individu B yang menghitung bayaran ini perlu membayar tambahan zakat sebanyak RM75 atau 14.3 peratus berbanding sebelumnya. Melalui contoh 3 dan contoh 4 ini, amat signifikan bagi pembayar zakat pendapatan untuk menjumlahkan pendapatan berzakat yang tepat dan mencakupi kesemua bayaran yang diterima pada tahun semasa. Pekerjaan yang menawarkan bayaran tambahan ini tidak hanya membezakan kedua-dua individu dari aspek kewangan sahaja, bahkan turut membezakan aspek taraf hidup. Selain daripada kerja lebih masa, terdapat juga jenis pekerjaan yang bersangkutan tugas hakikinya perlu dilaksanakan dalam waktu bekerja, namun berada di luar daripada organisasi. Tugas ini dikenali sebagai menjalankan tugas rasmi di luar kawasan. Dalam senario ini, institusi memberi kemudahan kepada pekerja untuk membuat tuntutan selepas tamat sesuatu tugas. Kesan tugas terhadap nilai zakat pendapatan dibincangkan berdasarkan contoh 4 menggunakan dua kaedah iaitu tuntutan kasar dan tuntutan bersih.

Contoh 4: Individu B menerima tuntutan perjalanan. Andaikan dalam tahun tersebut, individu B membuat tuntutan perjalanan sebanyak empat kali dengan perincian berikut.

- Tuntutan perjalanan; 500 km * RM0.50 / km = RM 250.00
- Elaun lojing (2 hari); RM 45/hari * 2 hari = RM 90.00
- Elaun makan (2 hari); RM 40/hari * 2 hari = RM80.00
- Elaun harian; 50% * RM40/hari = RM 20.00
- Jumlah tuntutan setiap perjalanan = RM440.00

Jadual 7. Pengiraan zakat dengan bayaran tuntutan melaksanakan tugas

Keterangan	Individu A	Individu B	Individu B ^a	Individu B ^b
Pendapatan setahun (RM)	24,000	30000	30,000	30000
Tuntutan perjalanan setahun (RM)			1760	1360
Jumlah Tolakan & Perbelanjaan				
Lebih Pendapatan	15000	21000	22760	22,360
Kadar zakat (2.5%) setahun	375	525	569.00	559
Bayaran zakat sebulan (RM)	31.25	43.75	47.41	46.58

^a tuntutan kasar

^b tuntutan bersih (kos perjalanan RM0.20/km)

Berdasarkan contoh 4 dan hasil pengiraan yang ditunjukkan dalam Jadual 7, didapati bahawa pengiraan zakat merangkumi tuntutan perjalanan oleh individu B sama ada menggunakan jumlah tuntutan kasar atau tuntutan bersih dapat meningkatkan kutipan zakat. Melalui kaedah tuntutan kasar, individu B perlu membayar tambahan zakat sebanyak RM44 setahun. Jumlah ini meningkatkan kutipan zakat sebanyak 8.4 peratus setahun. Melalui kaedah tuntutan bersih pula, bayaran dan kutipan zakat bertambah sebanyak 6.5 peratus.

Walaupun pengiraan tuntutan ini dapat meningkatkan kutipan zakat, penelitian maklumat tuntutan ini dalam web zakat PPZ berbeza. PPZ menyatakan bahawa tuntutan lojing, tuntutan perbatuan, tuntutan ke luar negara dan tuntutan lain-lain tidak perlu diambil kira dalam pengiraan zakat pendapatan. Dalam kes ini, penilaian untuk tidak mengambil kira tuntutan ini perlu diperhalusi. Ini kerana, tuntutan bayaran daripada tugas adalah berbeza-beza mengikut kumpulan jawatan pekerja. Rajah 1 merupakan contoh tuntutan perbatuan yang digunakan dalam sektor awam di Malaysia (<http://www.treasury.gov.my/pekeliling/topik/WP1.4.pdf>).

Jarak perjalanan bertugas rasmi bagi tiap-tiap satu bulan	Kelas				
	A	B	C	D	E
500 kilometer pertama	70	60	50	45	40
501 - 1,000 km	65	55	45	40	35
1,001 - 1,700 km	55	50	40	35	30
1,701 km dan seterusnya	50	45	35	30	25

Sumber: Pekeliling Perbendaharaan Malaysia

Rajah 1. Tuntutan perbatuan mengikut kelas

Berdasarkan Rajah 1, pengecualian tuntutan perbatuan dalam pengiraan zakat pendapatan boleh dikhususkan dalam keadaan-keadaan tertentu iaitu; (i) nilai tuntutan perbatuan kasar adalah sama dengan kos perbelanjaan yang ditanggung, dan (ii) nilai tuntutan perbatuan kasar atau bersih lebih kecil berbanding dengan kos sebenar ditanggung. Dua keadaan ini secara amnya sesuai dan dihadapi oleh kumpulan yang membuat tuntutan dalam kelas D dan E. Manakala, bagi kumpulan tuntutan A, B dan C,

tuntutan perbatuan umumnya melebihi daripada kos perbelanjaan yang dikeluarkan. Oleh yang demikian, pihak institusi zakat wajar untuk menilai semula tuntutan tugas ini sebagai sebahagian daripada pendapatan bagi kumpulan pekerjaan tertentu. Mekanisme kaedah tuntutan bersih perlu dikaji meliputi jenis-jenis kos perbatuan yang boleh dikira bagi memastikan keadilan kepada pembayar zakat.

Berdasarkan contoh 1 hingga contoh 4, pengiraan pendapatan berzakat yang melibatkan gaji pokok dan pendapatan lain-lain secara sempurna adalah amat penting. Pengiraan ini memberi kesan berbeza-beza khususnya jumlah bayaran zakat pendapatan yang perlu ditunaikan. Dalam contoh 5 dan contoh 6 berikutnya, kesan langsung akibat ketidakpatuhan penjumlahan pendapatan berzakat dibincangkan. Caruman dalam bentuk simpanan di institusi kewangan Islam serta beberapa jenis tolakan yang dikenali had al-kifayah mempengaruhi jumlah pendapatan berzakat sebenar. Keadaan ini dapat mengecualikan kelayakan seseorang untuk tergolong dalam kumpulan pembayar zakat.

Contoh 5: Caruman kedua-dua individu di Lembaga Tabung Haji ialah RM300 sebulan.

Jadual 8. Pengiraan zakat dengan tolakan caruman simpanan

Keterangan	Individu A	Individu B
Pendapatan setahun (RM)	24,000	30,000
Pendapatan layak dizakat (RM)	0	17,400
Kadar zakat (2.5%) setahun	0	435
Bayaran zakat sebulan (RM)	0	36.25

Sumber: Kalkulator zakat PPZ

Hasil pengiraan nilai zakat selepas tolakan caruman di Lembaga Tabung Haji sebagaimana Jadual 8 menunjukkan bahawa individu B sahaja layak membayar zakat. Pengiraan ini membuktikan bahawa jumlah pendapatan berzakat yang tepat penting untuk diketahui bagi memastikan hak harta dapat ditunaikan. Sekiranya individu B mengecualikan elaun dalam pengiraan pendapatan berzakat, maka keadaan ini menjejaskan kutipan dan agihan institusi zakat kepada asnaf.

Selain daripada elaun serta tuntutan bayaran, majikan atau pihak organisasi turut menyediakan pelbagai kemudahan kepada pekerjaanya. Antaranya ialah kemudahan perubatan. Dalam perbincangan senario ini, diandaikan bahawa majikan bagi individu A tidak menyediakan kemudahan atau elaun perubatan. Oleh yang demikian, rawatan perubatan dibiayai sepenuhnya melalui pendapatan bulanan yang dimiliki. Individu B pula mendapat khidmat perubatan melalui klinik panel yang dilantik oleh institusi, dan boleh menuntut sejumlah bayaran tertentu sekiranya mendapat rawatan di klinik bukan panel. Kalkulator zakat oleh Lembaga Zakat Selangor (LZS) diaplikasi bagi mendapatkan kadar zakat pendapatan dengan tolakan perbelanjaan rawatan kronik sebanyak RM2,400 setahun.

Contoh7: Kedua-dua individu memerlukan rawatan bulanan. Had kifayah rawatan kronik ialah RM2400 setahun. Individu B menerima elaun perubatan sebanyak RM35 sebulan. Jumlah tolakan untuk diri sendiri (RM10,750).

Jadual 9. Pengiraan zakat dengan tolakan rawatan kronik

Keterangan	Individu A	Individu B	Individu B*
Pendapatan setahun (RM)	24,000	30,000	30,000
Elaun perubatan (RM35 sebulan)			420
Jumlah Tolakan & Perbelanjaan			
Lebihan Pendapatan	10850	16850	17270
Kadar zakat (2.5%) setahun	0	421.25	431.75
Bayaran zakat sebulan (RM)	0	35.10	36.00

Sumber: Kalkulator LZS

B* menghitung elaun perubatan dalam jumlah pendapatan

Berdasarkan contoh 7 dan Jadual 9, didapati bahawa individu A tidak layak untuk membayar zakat setelah pendapatannya ditolak dengan perbelanjaan diri dan rawatan kronik. Bagi individu B, wujud dua senario yang mana satu daripadanya (individu B*) menghitung tuntutan rawatan sebagai sebahagian pendapatan. Jumlah zakat yang dibayar oleh individu B* ialah RM0.90 atau 2.6 peratus lebih banyak berbanding individu B. Memandangkan tuntutan rawatan ini layak dituntut sebagai kemudahan disediakan untuk pekerja di sesebuah institusi, maka kewajaran untuk mengira kemudahan ini sebagai sebahagian sumber pendapatan memerlukan penelitian. Persoalan yang mungkin menghalang untuk menghitung kemudahan ini bersama-sama dengan pendapatan lain apabila kos rawatan melebihi had kifayah yang ditetapkan, dan kedua adalah tuntutan rawatan daripada pihak institusi adalah terhad kepada bilangan atau nilai rawatan dalam setahun. Bagi menangani persoalan ini, pihak institusi zakat perlu memberi penerangan yang jelas bagi memastikan individu berkelayakan memahami dan melaksanakan hak harta dan hak individu terhadap setiap pendapatan yang diperoleh.

Rumusan daripada contoh dan simulasi yang dibincangkan di atas terhadap kutipan zakat diringkaskan sebagaimana Jadual 10 berikut.

Jadual 10. Kesan pendapatan tambahan terhadap kutipan zakat

Elemen Pengiraan	Contoh	Jumlah Kutipan Zakat (RM)	Perubahan (%)
Gaji pokok		$375 \times 2 = 750$	
Elaun tetap	Contoh 1	$(375 \times 2) + 150 = 900$	20
Kerja Lebih Masa	Contoh 3	$(375 \times 2) + 150 + 75 = 975$	30
Elaun Ptj	Contoh 2	$(375 \times 2) + 150 + 180 = 1080$	44

Berdasarkan Jadual 10 menggunakan contoh 1, 2 dan 3, didapati bahawa penjumlahan pendapatan yang merangkumi elaun serta pendapatan-pendapatan lain memberi implikasi yang positif kepada kutipan zakat oleh pihak pengurusan zakat. Pengiraan elaun atau tuntutan pula menunjukkan bahawa kutipan zakat meningkat sebanyak 20 peratus melalui elaun tetap, elaun tanggung jawab (44%) dan tuntutan kerja lebih masa (30%). Namun demikian, angka kutipan zakat dijangka lebih tinggi memandangkan terdapat sebahagian pembayar memperoleh sekaligus pelbagai jenis bayaran berkenaan.

Kesimpulan

Zakat pendapatan merupakan antara penyumbang utama dalam jumlah kutipan zakat oleh institusi pengurusan zakat di Malaysia. Walau bagaimanapun, perbandingan antara nilai kutipan zakat kepada nilai Keluaran Dalam Negara Kasar masih kecil. Penambahbaikan sistem pengurusan zakat dari masa ke semasa telah memberikan kemudahan kepada pembayar untuk melaksanakan tanggungjawab ini. Jumlah kutipan yang semakin bertambah ini memberikan peluang kepada pihak institusi untuk melaksanakan agihan menyeluruh kepada semua asnaf yang berhak. Walaupun reformasi sistem telah berjaya dilaksanakan, elemen kualiti membersihkan harta memerlukan penelitian semula. Berdasarkan contoh-contoh yang dibincangkan di atas, didapati bahawa menghitung pendapatan secara lebih luas dan tidak tertakluk kepada gaji pokok semata-mata memberikan natijah positif kepada kutipan zakat.

Memandangkan sumber pendapatan ini semakin pelbagai, ketelitian individu untuk menyempurnakan hak hartadaripada pendapatannya amat signifikan. Oleh yang demikian, sejauh mana individu memahami dan menyedari konsep membersihkan setiap hartanya daripada hak orang lain memerlukan kajian yang lebih teliti. Turut perlu ditekankan bersama-sama adalah peranan institusi pengurusan zakat di Malaysia untuk memperincikan variasi sumber pendapatan ini secara lebih menyeluruh serta menambah baik maklumat dan kemudahan web dan kalkulator semasa.

Rujukan

- Afzal-ur-Rahman (1994) *Doktrin Ekonomi Islam*, Jilid 1. Mustafa Kassim (terj.). Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur.
- Aidit Ghazali (1988) *Zakat Satu Tinjauan*. IBS Buku Sdn Bhd., Selangor.
- Al-Qardawi Y (2000) *Fiqh al ZakahA Comparative Study of Zakah, Regulations and Philosophy in the light of Qur'an and Sunnah* (Volume 1). MonzerKhaf (trans.). Scientific Publishing Centre King Abdulaziz University, Saudi Arabia.
- Eriksen K, Fallan L (1996) Tax knowledge and attitudes toward taxation: A report on a quasi experiment. *Journal of Economic Psychology* 17(3), 387-402.
- Fallan L (1999) Gender, exposure to tax knowledge, and attitudes towards taxation: An Experimental approach. *Journal of Business Ethics* 18(2), 173-184.
- Fidlizan Muhammad, Mohd Yahya Mohd Hussin, Azila Abdul Razak, Salwa Amirah Awang (2015) Ketirisan bayaran zakat fitrah terhadap institusi formal di Malaysia. *Sains Humanika* 5 (1), 27-32.
- Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad, Mohd Ali Mohd Nor (2007) Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan di Malaysia. *Islamiyyat* 29, 53-70
- Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad, Radiah Abdul Kader (2009) Pengagihan Zakat Oleh Institusi Zakat Di Malaysia: Mengapa Masyarakat Islam Tidak Berpuas Hati? *Jurnal Syariah* 17(1), 89-112.
- Hassan MK, Ahmed M (2000) Poverty Alleviation and Zakat Funds: Substitutability of Zakat Funds in the Budget of the Government of Bangladesh. The Balance, Spring.
- Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji (JAWHAR) (2008) Manual Pengurusan Pengiraan Zakat. JAWHAR, Putrajaya.
- Kahf M (1999) The Performance of the Institution of Zakat in Theory and Practice”, Paper presented in the International Conference on Islamic Economics in the 21st Century, held in Kuala Lumpur, 9-12 August 1999.
- Kamal Khalifah Abu Zayd, Ahmad Husayn ‘Ali Husayn (1999) *Muhasabah al-Zakah*, Iskandariyyah: al-Dar al-Jam‘iyyah.
- Kamil Md. Idris, Chek Derashid, Engku Ismail (1997) Zakat penggajian: Satu tinjauan terhadap pengetahuan dan amalan Muslimin Negeri Perlis. Kertas kerja dibentangkan di Seminar Penyelidikan Universiti Universiti Utara Malaysia, Sintok, Kedah.
- Kamil Md. Idris (2006) Kesan Persepsi Undang-undang dan penguatkuasaan zakat terhadap gelagat kepatuhan zakat pendapatan gaji. In: Abdul Ghafar Ismail, Hailani Muji Tahir (eds) *Zakat: Pencyariatan, Perekonomian dan Perundangan*. Bangi, Penerbit UKM.
- Kamil Md. Idris (2003) Kesan persepsi undang-undang dan penguatkuasaan zakat terhadap gelagat kepatuhan zakat pendapatan gaji. Kertas kerja dibentangkan di Muzakarah Pakar Zakat, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Kementerian Sumber Manusia (2015) Statistik Pekerjaan dan Perburuhan. Available from: http://myhos.mohr.gov.my/ebook/istatistik2_2015/bil2_2015.pdf.
- Mahmood Zuhdi Abd. Majid (1992) Syarat Haul: Satu Penilaian Terhadap Pandangan al-Qaradawidalam Masalah Zakat Gaji dan Pendapatan Profesional”, Medium (Majalah Ilmiah Akademi Islam Universiti Malaya).
- Mahmood Zuhdi Abdul Majid (1993) Zakat Gaji dan Pendapatan Profesional. *Jurnal Syariah* 1(1), 32-33.
- Mahmood Zuhdi Abdul Majid (2002) Peranan Zakat dalam Pembangunan Ummah. In: Nik Mustapha Nik Hassan (ed) *Ekonomi Islam dan Pelaksanaannya di Malaysia*. Institut Kefahaman Islam Malaysia, Kuala Lumpur.
- Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid, Nor Ghani Mod. Nor (2004) Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan di Kalangan Kakitangan Profesional Universiti Kebangsaan Malaysia. *Islamiyyat* 26(2), 59-68.

- Mohd Rizal Palil, Mohd Rusyidi Md Akir, Wan Fadillah Wan Ahmad (2013) The Perception of Tax Payers on Tax Knowledge and Tax Education with Level of Tax Compliance: A Study the Influences of Religiosity. *ASEAN Journal of Economics, Management and Accounting* 1 (1), 118-129.
- Mohd Yahya Mohd Hussin, Fidlizan Muhammad, Mohamad Ali Roshidi Ahmad (2013) Kepatuhan membayar zakat: Analisis kutipan dan ketirisan zakat fitrah di Selangor. *Jurnal Syariah* 21(2), 191-206.
- Mujaini Tarimin (2006) *Zakat: Menuju Pengurusan Profesional*. Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd, Kuala Lumpur.
- Mujaini Tarimin (1995) *Zakat penggajian: Satu penilaian terbaru di Malaysia*. (Ph.D dissertation). Universiti Malaya.
- Nor Azlina Abd Wahab, Abdul Rahim Abdul Rahman (2012) Efficiency of Zakat Institutions in Malaysia: An Application of Data Envelopment Analysis. *Journal of Economic Cooperation and Development* 33(1), 95-112.
- Nor Ghani Md Nor, Mariani Majid, Jaafar Ahmad, Nahid Ismail (2001) Can privatization improve performance? Evidence from zakat collection institutions Kertas kerja dibentangkan di Bengkel Ekonomi Islam. Fakulti Ekonomi, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Nor Azlina Abd. Wahab, Mahyudin Abu Bakar, Ahmad Zubir Ibrahim, Zairy Zainol, Norida Minhat@Minhaj (2015) Kualiti Perkhidmatan dalam Institusi Zakat: Satu Penemuan Awal. In: Nor Aini Ali, Azizi Che Seman, Mohd Taquiuddin Mohamad (ed) *Isu Kontemporari Pengurusan dan Pembayaran Zakat di Malaysia*. Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan, Kuala Lumpur.
- Nur Azura S, Norazlina AW, Nor Fadzlin MB (2005) Gelagat Kepatuhan Pembayaran Zakat Pendapatan: Kajian Kes UUM. Seminar Ekonomi dan Kewangan Islam, Fakulti Ekonomi, Universiti Utara Malaysia, 29-30 Ogos.
- Nur Barizah Abu Bakar, Hafiz Majdi Abdul Rashid (2010) Motivations of Paying Zakat on Income: Evidence from Malaysia. *International Journal of Economics and Finance* 2 (3), 76-84.
- Palil MR (2010) Tax Knowledge and Tax Compliance Determinants in Self Assessment System in Malaysia. Thesis of Department of Accounting and Finance Birmingham Business School The University of Birmingham.
- Richardson G (2006) Determinants of Tax Evasion: A Cross Country Investigation. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation* 15, 150-169.
- Rini Hastuti (2014) Tax Awareness and Tax Education: A Perception of Potential Taxpayers. *International Journal of Business, Economics and Law* 5 (1), 83-91.
- Sanep Ahmad (2004) Kepatuhan bayaran zakat kepada institusi formal kutipan zakat. Laporan teknik penyelidikan EP-003-2004, Fakulti Ekonomi dan Perniagaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Sanep A, Hairunnizam W (2005) Persepsi agihan zakat dan kesannya terhadap pembayaran zakat melalui institusi formal. *Jurnal Ekonomi Malaysia* 39, 53-69
- Siti Saufirah Mohd Tahir, Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad (2015) Kepatuhan Membayar Zakat Fitrah: Analisis Kutipan dan Ketirisan Pembayaran Zakat Fitrah di Terengganu. *eProsiding Seminar Fiqh Semasa (SeFis)*: 1-9.